

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית פרשת

נשא תשי"ג

קח מאתם וְהָיוּ לְעֵבֶד אֶת עֲבֹדַת אֱהֱל מוֹעֵד

- טעם למה לא ירד הקץ בשבת, כמו שהגשמים יורדים בשבת •
- לדאוג דאגת מחר יש בזה משום חסרון אמונה ובטחון, ומונע השגת השלימות •
- טעם על שמתחילה לא רצה משה לקבל העגלות מיד הנשיאים •
- גמרא: יש פרשיות בתורה שנאמרו רק "על תנאי" באם לא יזכו לשלימות הראוי •
- הידיעה אינו מכריח הבחירה אבל הדיבור מכריח, זולת בדיבור שנאמרה רק בדרך "תנאי" •
- יש פסוקים, שחציו מתפרש באם זכו, וחציו באם לא זכו •
- זוהר: הבית המקדש נחרב רק למראית העין, אבל באמת רק נגנזה ופרחה לעילא •
- לעתיד לבא יהיה כל המקדש וכליו בבחינת נושא את נושאו •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תש"פ לפ"ק

לשון קדשו - קונטרס קנב

(11 מינוט) (חסר קצת) **קלאר**

★ ★ ★ ★

יצא לאור ע"י

מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 3040-585-514-1

צענטראלע נומער:

929-522-1515

ענגלאנד **0330-350-3110**

קאנאדא **438-797-0770**

ארץ ישראל **072-3275205**

זו הערן די רעקארדינג: דרוק #1, דערנאך קונטרס נומער 152

איר קענט אויך לאזן הודעות הערות ותיקונים, און מנדב זיין

מען קען אויך הערן די רעקארדינגס:

דרוקט נומער **9→6→1**

ארץ ישראל **072-3333419**

ניו יארק **718-298-4641**

(נשא תשי"ג # 213→4→16)

• יהם יעלו לזפרון •

הרה"ח הנודע מייסד המפעל "תומכי שבת" לנקי הדעת בארץ ישראל שאינם נהנים משלטון המינים, וכל ימיו כתת רגליו על הצדקה, גם זכת לגרב "מיופייטער" הראשון לכותבי החידושים של רבינו בשנת תשס"ז

רבי משה ז"ל היללער

בן הרב הגה"ח ר' חיים הלל זצ"ל מעיר סיגוט נפטר י"ד סיון תשס"ו לפ"ק

הרב הגאון הצדיק המפורסם, חסידא ופרישא, משרדיו דור הישן שלשלת היוחסין, השריש בלכות בני ישראל אמונת ה' ויראתו

רבי אלעזר ארי' הלוי זצ"ל יונגרייז

אבר"ק משענגער - נפטר ט"ו סיון תש"ג לפ"ק
בן הגה"ק ר' אשר אנשיל זצ"ל ה"ד - בן הגה"ק ר' אברהם הלוי זצ"ל - נעקה"ש ט"ו סיון תש"ד

הרה"ח תלמיד חכם מופלג, ירא ושלם, איש האשכולות, עסק בצרכי ציבור, ופעל ועשה להגדיל תורה ולהזקק בדקה, מתלמידי רביה"ק זי"ע ודבק במשנתו, עמד לימין "קרן הצלה" והמוסדות על מותרת הקודש

הרה"ר **יעקב יודא** בן הרה"ח ר' משה אליהו ז"ל

עסמרייכער

נפטר ט"ו אייר תש"פ לפ"ק

הרה"ח כהן שרעתו יפה, היה אדוק ומקושר ברביה"ק זי"ע ובדבריו תורתו

רבי מנשה ז"ל בירנבוים

בן הרה"ר **ישעי' יעקב הכהן** ז"ל
נפטר כ' סיון תשע"ב לפ"ק

לע"נ הרה"ח המפואר לימוד תורה לרבים תלמיד חביב לרביה"ק זי"ע ולמד בעיר סאטמאר י"ד זמנים

רבי חיים יצחק ז"ל לוגער

בן הרה"ג ר' יוסף זצ"ל שו"ב ומו"ץ בק"ק באטארטש נפטר י"ד סיון תשס"ו לפ"ק

הרה"ח ר' חנני' יו"ט ז"ל
ב"ר **עזריאל שלימ"א**
לעפקאוויטש
נפטר אסרו חג פסח כ"ג ניסן תש"פ

הרה"ח ר'
שמואל יצחק
ב"ר משה ראבי ז"ל
נפטר כ"ח ניסן תש"פ

הרה"ח ר'
מרדכי משה ספרא
ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל
נפטר ה' ניסן תש"פ

הרה"ח ר'
משה מנחם
ב"ר יוסף ז"ל
נפטר ערב פסח תש"פ

נא להתפלל: עבור האי תלמיד חכם ר' שמואל אברהם מאיר בן פעסיל הינדא הוקוק לרחמי שמים מרובים

KolSatmar.com

קושיות ודיוקים בפרשת עגלות הנשיאים

א

וַיְהִי בַיּוֹם פְּלוֹת מֹשֶׁה לְהִקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן וּגו'. וַיִּקְרִיבוּ נְשֵׂי־יִשְׂרָאֵל וּגו'. וַיָּבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם לִפְנֵי ה' שֵׁשׁ עֶגְלוֹת צֹב וּשְׁנֵי עֶשֶׂר בָּקָר וּגו'. וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר, קַח מֵאֹתָם וְהָיוּ לְעֶבֶד אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנִתְּתָה אוֹתָם אֶל הַלְוִיִּם וּגו'.

ב

קושיא א

במדרש: קח מאתם וגו', וז"ל וְהָיוּ בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ. וצריך ביאור השייכות

א) בישמח משה מביא מדרש, קח מאתם וגו' וְנִתְּתָה אוֹתָם אֶל הַלְוִיִּם, זה שאמר הכתוב (בשלח טז, ה) וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יָבִיאוּ. והוא פלא, דאינו מובן איך שייך לכאן ענין הכנת המן מערב שבת לשבת.

ג

קושיא ב

ברש"י: משה רבינו לא רצה לקבל העגלות מיד הנשיאים, עד שנאמר לו מפי המקום. ויש להבין למה לא רצה לקבל, והלא היה להם סברא נכונה דיש בהם צורך לשאת בהם המשכן, וכמו שאמר נשיא יששכר וכי משכן שעשיתם פורח הוא באויר בפסוק וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן. פירש רש"י, שלא קבל משה מידם עד שנאמר לו מפי המקום.

ב) ולכאורה יש לתמוה בזה, מה היה סברת משה רבינו שלא לקבלם תחילה עד שנצטוו על כך. והלא מצינו במדרש (רבה יב, טז) דשבטו של יששכר נתנו עצה זו להביא עגלות למשכן, לפי שכך אמרו להם, וכי משכן שעשיתם פורח הוא באויר, אלא התנדבו עגלות שתהיו נושאים אותו בהם. ואם כן צריך טעם מדוע לא חש משה רבינו ע"ה לסברא זו, דלכאורה הרי אמרו מילתא בטעמא וכי המשכן פורח באויר, ובודאי היה למשה רבינו איזה טעם שלא לקבל מהם העגלות עד שנאמר לו מפי המקום, וצ"ב להבין טעמו, וכי היה לו עצה אחרת איך לשאת את המשכן.

ד

ישוב הקושיות

ישוב קושיא ב

מצינו בהקמת המשכן שהיה המשכן קם ונזקף מאיליו כשנגע בו משה רבינו. וכן המנורה נעשית מאליה. ואם כן שפיר היה שייך מציאות כזה שיוכל המשכן לפרוח באויר

אמנם יבואר על פי דברי המדרש (תנחומא פקודי, יא. ושמות רבה נב, ד), והובא ברש"י פרשת פקודי (לט, ג) על הפסוק וַיָּבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה, שלא היה יכול להקים את המשכן שום אדם, מחמת כובד הקרשים שאין כח באדם לזקפן, אמר משה לפני הקב"ה, איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עֲסֹק אֶתָּה בִּידֶיךָ, נראה כמקימו והוא נזקף וקם מאיליו, וזהו שנאמר (שם מ, יז) "הִקִּים" הַמִּשְׁכָּן, הוקם מאיליו, עכ"ד. וכן

* על הריקארדינג חסר התחלת הדרוש (עד להלן אות י), ונשלם בלשון הקודש ע"פ הנדפס בחידושי תורה תשי"ג (לר"ש אבערלאנדער ז"ל) ובקונטרס דברות קודש.

היה בכל שבעת ימי המילואים שהיה משה רבינו מעמיד את המשכן ומפרקו, כי היה הכל נעשה מאליו.²

וככה מצינו בעשיית המנורה, דמבואר במדרש (במדבר רבה טו, ד) שנתקשה משה במעשה המנורה, ואמר לו הקב"ה טול ככר זהב והשליכהו לאור והוציאהו, והיא מעצמה נעשית, עכ"ד.

ואם כן מכיון שראינו שכל הקמת המשכן נעשה מאליו, לא רחוק הוא לומר שגם בשעת המסעות היה המשכן יכול לפרוח באויר.

ה

וכן מצינו א"ח כ' כשנגנו המשכן והמקדש, שנממן הכל מאליו

ומצינו עוד כיוצא בזה, דאיתא בזוהר הקדוש³ שהבית המקדש נחרב רק למראית העין, אבל באמת היא רק נגנזה ופרחה לעילא. וכן במדרש⁴ (שם, י) איתא הלשון דכשנחרב בית המקדש 'נגנו' הארון והמנורה וכו', ולא כתבו שטמנום, אלא הכל נטמן ונגנו מאליו. [וכן לענין "המשכן" מבואר בגמרא (סוטה ט) דמשנבנה מקדש ראשון, 'נגנו' אהל מועד קרשיו קרסיו ובריחיו ועמודיו ואדנין].⁵

² ועל פי זה כתב החתם סופר (תורת משה פרשת ויקהל) ליישב מה שקשה בהא דמצינו (רש"י צו ט, כג) שבמשך שבעת ימי המילואים הקים משה את המשכן ופרקו בכל יום, וקשה דהלא במשך שבעת ימים ישנו גם יום השבת, והקמת המשכן הרי אינו דוחה את השבת. אמנם לפי הנ"ל אתי שפיר, שבאמת לא הקים אותו משה בידים, אלא שהוקם מעצמו, ועל כן היה יכול להקימו ולפרקו גם בשבת. (מס"ג נשא תשי"ג, נדפס בחידושי תורה לר"ש אבערלאנדער). - ועיין עוד בענין זה ביוראל משה (א, סד).

³ בזוהר הקדוש (ח"ב דף רמ:): תא חזי, אינון אַבְּנֵי דְּיִסְדֵּי צִיּוֹן וְיִרְוּשָׁלַם, חָס וְשָׁלוֹם דְּשָׁלִיטוּ עֲלֵיהוּ שְׁאָר עַמִּין, וְלֹא אוּקְדוּ לֹון, וְלֹא אַתְוָקְדוּן, אֲלֵא בְּלֵהוּ אַתְגָּנִיזוּ, וְגִנְזוּ לֹון קִדְוָשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וְכָל אִינוּן יִסְדֵּי בֵּיתָא קִדְוָשָׁא בְּלֵהוּ אַתְגָּנִיזוּ, וְלֹא אַתְאבְּדוּ מְנִיחוּ אֲפִילוּ חַד. וְכֹד יִהְיֵה קִדְוָשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְיוֹקִים לֵה לְיִרְוּשָׁלַם עַל אַתְרֵיהּ, אִינוּן יִסְדֵּי אַבְּנֵי קְדָמָי יִהְיֵהרֵן לְאַתְרֵיהּ, וְלֹא יִשְׁלִיט בְּהוּ עֵינָא אַחֲרָא (נוסח אחר בישא) וכו'.

ועוד שם (ח"ג דף רכא): וְלִקְנָא דְּאֵתִי קְתִיב (תהלים קמו, ב) בִּנְיָה יִרְוּשָׁלַם ה' וכו'. בֵּית רֵאשׁוֹן, וּבֵית שְׁנִי, חֲתִית לֹון קִדְוָשָׁא בְּרִיךְ הוּא פְּתָדָא מְלֵעִילָא. בֵּית רֵאשׁוֹן בְּאַתְפָּסָא, וּבֵית שְׁנִי בְּאַתְגָּלִיא. הַהוּא בֵּית לְהוּי בְּאַתְגָּלִיא, דְּאַתְקְרִי בֵּית שְׁנִי, דִּיתְחַזִּי לְכָל עֲלָמָא אוּמְנוּתָא דְּקִדְוָשָׁא בְּרִיךְ הוּא. חֲדָהוּ שְׁלִים, וְרַעוּתָא דְּלִבָּא בְּכָל קְיוּמָא. הַהוּא בֵּית רֵאשׁוֹן בְּאַתְפָּסָא, אֲסַתְקֵל לְעִילָא, עַל גְּבוּי דְּהַהוּא דְּאַתְגָּלִיא, וְכָל עֲלָמָא יִחְמֹן, עֲנְנֵי יָקָר דְּסִתְּחָן עַל גְּבוּי דְּהַהוּא דְּאַתְגָּלִיא, וְכֹדוּ אִינוּן עֲנְנֵי, חֲדָהוּ בֵּית רֵאשׁוֹן, בְּעוֹבְדָא טְמִירָא, דְּסִלִּיק עַד רוּם יָקָר שְׁמִיָּא, וּבְכִינָא דָא אֲנִן מְחַכָּאן, וְעַד כְּעֵן, לֹא הָיָה בְּעֲלָמָא.

ועיין במעשה אורג על המשניות (להרח"ק מקאמארא, מעשר שני ה' יג): כתיב (מלכים א' ט, ח) הִבִּית הַזֶּה יִהְיֶה עֲלֵיוֹן, שכל אבני הבית וחומת ירושלים עלו למעלה ברגע, וגינוהו, והשריפה לא היה אלא למראית עין, משריפות מיד שהביא השדים, ולכן לא קבעוהו [למענית ט"ב] בעשירי, כי בעשירי לא נשרף כלל אלא אבנים חיצוניים, ומעתה הבית והחומה עולות למעלה וקיימין.

⁴ במדרש רבה (בהעלותך טו, י): כשחרב בית המקדש נגנזה המנורה, וזה אחד מחמשה דברים שנגנו, הארון והמנורה והאש ורוח הקדש והכרובים. וכשישוב הקב"ה ברחמיו ויבנה ביתו והיכלו, הוא מחזירן למקומן, לשמח את ירושלים, שנאמר וכו'.

⁵ וכמבואר בדברי רבינו בס"ג פקודי תשכ"ז (לש"ק צד, אות עז-פא): איך האב שרין געזאגט פריער (אות סט-עא) אַז [כלוין] דער "ארון" איז געווען [בכחית] נושא את נושאו, עפעס אנדערש [מהמשכן וכליו] נישט. [וממילא] האָט מען געמוזט טראָגן [נעל העגלות]. אָבער ביי משה רבינו'ן שטייט דאָך (פקודי מ, יח) וַיִּקֶּם [משה] אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּרְאִיוֹ הָאֵט ער אויפגעשטעלט דאָס משכן, וּרְאִיוֹ 'אָקֵן' מען אויפגעשטעלט דאָס משכן, זאָגט רש"י [בשם התנחומא] הָקֵם מַאלִי, ס'האָט זיך אַליין אויפגעשטעלט. [גן] אַז ס'שטעלט זיך אַליין אויף, קען זיך דאָך עס אַליין הייבן, אַז ס'קען זיך אַליין הייבן, קען דאָך עס זיין פֿורח באויר אויך [אף בכל המשכן].

[און] ס'שטייט אַז ס'איז 'נגנו' געוואָרן זאָגט דאָך די גמרא (סוטה ט), אַלע זאָכן פֿון משה רבינו'ן, דער משכן מיט די קרסיו קרשיו, אַלעס איז נגנו געוואָרן, ס'איז באַהאַלטן געוואָרן. און ס'וועט אַפֿיר קומען [לעתיד לבא]. [ולכאורה] וּרְאִיוֹ איז עס נגנו געוואָרן, ווער האָט עס גנוג געווען? [און] וּרְאִיוֹ וועט עס אַפֿיר קומען? [אלא מאי כי מאליו נגנו ומאליו יתגלה, ווייל] ס'קען יאָ [זיין] בבחינת נושא את עצמו, גם בכל המשכן]. נאָך ס'איז נישט געווען גענוג די קדושה געווען [להיות כן תמיד בכל המשכן]. נאָך בָּיִם "אָרון" [היה כן תמיד]. בייס אָרון איז

1

וממילא לפי זה שוב לא היה צורך לעצת הנשיאים, לנדר עגלות כדי לשאת בהם המשכן

והרי שהיה אפשר להמשכן וכליו להיות פורחים באויר. ולפי זה שוב לא היה צורך לעצתם של שבט יששכר, כי אין עוד מקום לשאלתם וכי משכן שעשיתם פורח הוא באויר, כי בודאי יתכן שמגודל קדושת המשכן יהיה פורח באויר, ואין צורך לעגלות.

2

אמנם ענין זה שיהא המשכן נעשה מאילוי, זה היה רק בצירוף כח קדושתו של משה רבינו ע"ה, ולא ע"י אחרים, ולכן באמת שפיר היה צורך להעגלות. אלא שמשה רבינו בענותותו חשב שכולם במדרגה גדולה כמותו, ולכן לא רצה מתחלה לקבל העגלות

אלא דדבר זה גופא מה שהמשכן הוקם מאילוי, זה נצמח רק על ידי גודל כח קדושתו של משה רבינו, שעל ידי שהוא עסק בהמשכן בידי המשיך בו קדושה מלמעלה ועל ידי זה הוקם מאילוי בדרך נס, אבל שאר בני אדם שלא הגיעו לידי מדה זו לא היה בכוחם לפעול כדבר הזה¹.

אמנם משה רבינו בגודל ענותנותו, עד שנאמר עליו (בהעלותך יב, ג) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, הוא לא תלה את הדבר במדריגתו, אלא היה סבור כי כל ישראל הם צדיקים וכשרים כמותו ועוד יותר ממנו, ועל כן היה חושב שביד כל בני ישראל לפעול כן, ושכולם הם במדרגה זו שעל ידי נגיעת ידם יומשך בו כח הקדושה עד שיוכל להיות המשכן וכליו נישאים באויר מאליהם בדרך נס, [וכמו שנתקיים באמת אצל הארון שנשאוהו בני קהת, שהיה הארון נושא את נושאינו²]. ומהאי טעמא חשב משה רבינו בתחילה שלא לקבל את נדבת העגלות, דלפי דעתו הרי משכן שעשו באמת פורח הוא באויר.

ח

אבל הנשיאי ישראל הבינו האמת כי שְׁנֵי עָגָל מועלת משה רבינו מכל ישראל, ושעל כן לפי מצבם של ישראל שפיר יש צורך בעגלות. והקב"ה הסכים על דם

אולם הנשיאי ישראל ראו והבינו את מצבם של ישראל כאשר הוא, שלא הגיעו כולם למעלתו ומדריגתו של משה, ושכל מה שהוקם המשכן מאילוי הוא רק בשביל שהוקם ע"י משה, ולכן ראו דשפיר יש צורך לעגלות, ולכן הביאו את נדבתם לפני ה' שש עֲגָלֹת צֶבַע וּשְׁנֵי עֶשֶׂר בָּקָר עֲגָלָה. והקב"ה הסכים על ידם וצוה למשה ליקח העגלות מאתם³.

1 'געבליבן' די קדושה [שנכנס בו בשעת בנין המשכן, להיות נושא את עצמו ועומד בנס תמיד, דער] ארון אַליין האָט נאָך געהאַט אַזאַ קדושה [בכל הזמנים]. [אבער] לעולם העט אַלעס אַזוי גיווען געווען [אלא שלאחר חטא העגל, לפי מצב של אותו הדור, השיגו שבט יששכר ע"י חכמת התורה אשר בהם, שעדיין לא הגיעו אל התיקון השלם שיהא המשכן פורח באויר ונושא את עצמו. (דברי יואל פקודי)].

2 'וכמבואר בשמות רבה (נב, ד): כמה חכמים היו שם, ובאו להם אצל משה ולא היו יכולין להקימו, אלא אמר שלמה (משלי לא, כט) רבות גנות עשו חיל וְאֵת עֲלִית עַל כְּלָנָה, שמשה היה מְעוֹלָה מְכֻלָּם, וְאֵת עֲלִית עַל כְּלָנָה. למה, שעשו את המשכן ולא היו יודעין ליישבו, מה עשה, נטלו כל אחד ואחד מלאכתו ובאו להם אצל משה ואומרים הרי קרשים הרי בריחין, כיון שראה משה אותם, מיד שרתה עליו רוח הקודש והקימו. ולא תאמר משה העמידו, אלא המשכן נעשו בו נסים ועמד מעצמו, שנאמר הוקם המשכן.

3 'עיי'ן זה בקצרה בדברי רבינו לקמן אות מ. ועיי'ן עוד בס"ג פקודי תשכ"ז (וקצתו הועתק לעיל).

4 'ועיי'ן ענין זה גם בבלי ש"ק נשא תשס"ז (בחדושי חזרה עמוד תקמב) ד"ל: 'להנה לכאורה קשה למה לא רצה משה

ט

הקדמה ל"שוב קושיא א - בביאור הפסוק קח מאתם

(עוד אחר אות טז)

והיוצא מזה, כי הדיבור שנצטוו משה "קח מאתם" היה דבר תלוי בבחירה, כי באם היו מתעלין ישראל להיות כמשה, או לא היה שום צורך בדבר. אלא שקמי שמיא גליא כי יצטרכו להעגלות

נמצא לפי זה דהך מילתא אם יהיו צריכין לעגלות לצורך המשכן, היה דבר התלוי בבחירה, כי עדיין היה ביד בני ישראל להתעלות ולהגיע גם הם למדריגה כזו להמשיך בכח קדושתם שיהיה כל המשכן פורח באויר, ויהיה נושא את עצמו, כמו שהיה בהארון. אלא דקמי שמיא היה גליא שלא יגיעו עתה לזאת המדריגה, ועל כן אמר השי"ת למשה קח מאתם "וְהָיוּ" לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד.

,

[אמנם מה שנאמר לו דיבור זה]^ט נו ס'איז עפעס אַ כלל [בהחלט שיצטרכו לעגלות] ? נאָר וואָס דען, קמי שמיא גליא אַז מ'ברויך [דערווייל די עגלות].

יא

[קושיא ג]

ולכאורה אם כן איך נאמרה זאת מפי הקב"ה ונכתב בתורה, והלא הדיבור של הקב"ה מכריח הבחירה

איי וויאזוי שטייט עס [בתורה, ואין נאמר לו דיבור זה אם הוא עדיין תלוי בבחירה והיה דבר המוטל בספק].

דערנאָך [איז שווער, דהלא] דער "דיבור" [של הקב"ה] איז דאָך מכריח [די בחירה], ס'נעמט דאָך צו די "בחירה", דער דיבור.
[וכמו שמבואר באלשיך, כי] איבערדעם איז דאָך צדיק ורשע לא "קאמר".

רבינו לקבל מיד הנשיאים את נדבתם, כמו שמבואר בדברי חכמינו ז"ל (במדבר רבה יב, יח) והובא ברש"י ז"ל (ו, ג) בקיצור, הלא קבלו מכל אחד מ ישראל מה שהביאו ולמה מהם לא רצה לקבל.

ואפ"ל דהנה איתא במדרש מי נתן להם העצה הזאת (שיביאו עגלות למשכן), שבתו של יששכר, שכן אמרו להם, משכן שעשיתם פורח הוא באויר, אלא התנדבו עגלות שתהיו נושאים אותו בהם. ולכאורה יש להבין מה שהקשו וכי המשכן שעשיתם פורח באויר, דהלא האמת היה כן שהיה פורח באויר, כמו שדרשו עה"פ הוקם המשכן, שהוקם מאליו ע"י שנגע בו משה, וגם הארון מפורש בדברי חכמנו"ל (סוטה לה). שהיה נושא את נושאו, א"כ מאי קושיא וכי המשכן פורח באויר, והלא אין הכי נמי שהיה כן.

ואפשר דמהאי טעמא באמת לא רצה משה רבינו לקבל מהם נדבתם, דהאיש משה היה עניו מאד מכל האדם והיה בעצמו שפל ונשבר, וחשב שאם אצלו הוקם המשכן מאליו, כל שכן שיהיה כן אצל אחרים, וא"כ איזה צורך יש בעגלות, על כן לא רצה לקבל מהם. אמנם באמת אם היה כן למה הוצרכו לבוא אל משה שהוא יקים את המשכן מה שהם לא יכלו להזיזו, אלא וודאי אע"פ שקדושת המשכן היה גדול מאד וגם זה גרם שיוקם מאליו, אבל העיקר היה כח המשפיע של משה רבינו, שהשפיע בה גורל כח הקדושה שיוקם מאליו. משא"כ אם אין כח משפיע, אז הכל נסתר ומכוסה, וכמו שרואין בדורות הללו בעוה"ר שחשכו הראות בארובות ע"י שאין מי שישפיע לישראל. ולעתיד כשיהיה עולם התיקון אז יהיו כל ישראל בבחינה זו, ולא יצטרכו עוד לעגלות, רק אז כיון שלא היה עדיין השלימות האמיתי והכלל ישראל לא היו בזה הבחינה שיוקם מאליו רק משה רבינו לבדו היה בבחינה זו, על כן הוצרכו לעגלות. והסכים דעת הקב"ה עם הנשיאים שיקבלו מהם העגלות, ועל כן אמר הפסוק (דברי הימים א' יב, לג) ומבני יִשְׂשָכָר יוֹדְעֵי בִּינָה "לַעֲתִים", היינו שהם יודעים לכוון העתים, שלא כל העתים שוות, והבינו דדוקא לעתיד לא יצטרכו עוד לעגלות משא"כ אז בדור ההוא שלא היה עדיין שלימות הגמור הוצרכו עוד לעגלות, ולזה נתן להם נשיא יִשְׂשָכָר עצה לנדב עגלות למשכן. [ועיי"ש שמישש בזה עוד דקדוקים בפרשתן. וע"ע בס"ג פקודי תשכ"ז שחזר רבינו על זה].

^ט כאן מתחיל הריקארדינג.

^ט בגמרא נדה (טז): דקודם שנולד האדם אותו מלאך הממונה על ההריון אומר לפניו, רבונו של עולם מה תהא עלי, גבור או חלש וכו', ואילו רשע או צדיק לא קאמר.

וכתב באלשיך (בהעלותך יא, ג): יש הפרש בין מחשבה לדיבור, כי הבחירה אפשרית נגד המחשבה, ולא נגד הדיבור. כעין מאמרם ז"ל ואילו רשע או צדיק לא "קאמר".

יב

[הקדמה לשוב קושיא ג]

אמנם מצינו בגמרא דיש פרשיות שנאמרו רק "על תנאי". וכוונת הגמרא בזה ליישב דבכרתי גוונא אין זה בגדר דיבור המכריח את הבחירה, כיון שלא נאמרה בהחלט רק בדרך תנאי ועל צד הספק

[נאָר] דאָס פאַרענטפערט מען מיט דעם וואָס די גמרא פרעגט^א, וואָס ס'שטייט

סדר נחלות [בתורה] (מטות כז, ו-יא), והרי אילו לא חטאו בעגל לא היה מיתה, ולא היה שייך ענין נחלה וירושלם. ומתוך הגמרא דנאמרה "על תנאי" (כדלהלן אות יד).

יג

[וכוונת קושיית הגמרא הוא כך, כי לכאורה] לעולם איז דאָך נישט קיין קשיא, [דהרי] קמי

שמיא גליא [שיחטאו ויהיה מיתה בעולם].

טאָקע [אמת כי] אלמלי לא חטאו לא מייתי, נאָר אָבער ס'איז אָבער גלוי וידוע

לפני מי שאמר והיה העולם [שיחטאו ויהיה מיתה בעולם], די "ידיעה" [של הקב"ה] איז דאָך אמת [אלא שעכ"ז אינו מכריח את הבחירה. ואם כן מאי קושיית הגמרא על מה שנאמר סדר נחלות

בתורה, והלא הקב"ה ידע שיצטרכו לזה ולכן שפיר נאמר בתורה].

נאָר וואָס'זשע דען^ב [ביאור קושיית הגמרא הוא, דהרי] ס'שטייט דאָך [אז] די "ידיעה"

איז נישט מכריח די בחירה, אָבער דער "דיבור" איז יאָ מכריח, [ולזה מקשה בגמרא]

וביתר ביאור האריך האלשיך בפירושו לאיכה (ג, לו) וז"ל: ואני בעניי שמתי לבי להבין בדבר, ואכתוב באר היטב בשערים אשר לי ואשר נתן אלקים בלבי לענות בו, אחר אשר הארכתי למעניתי שם בידים מוכיחות ובראיות נכוחות למבין. כלל הדברים הוא, כי הלא נמצאו בו יתברך בחינות מוחלקות, אחת בחינת מחשבה, שנית בחינת דבור, שלישית בחינת מעשה. וידוע לכל מי שיש לו מוח בקדקדו שאינן שוות, כי בחינת המחשבה היא עליונה עד אין קץ לדקות רוחניות קדושתה, ותשתלשל עד בחינת דבור, ומהדבור ישתלשל יותר, עד יבא לפועל מעשה ... קנצי למילין, כי אין מבוא לעולם השפל וברואיו החומרים, להתפעל ממה שהוא במחשבה לפניו יתברך, עד יבא אל גדר דבור. ובכן באנו אל הענין, והוא כי הן אמת ויציב כי ידע קל כל מעשה בני האדם, אך למה שהיה במחשבה שהיא דקות עצום מאד, גם שלא יבצר שלא ישתנה למטה מאשר ידע יתברך, עם כל זה למה שהאדם מחומר קורץ ואינו מתפעל להיות מוכרח במעשיו במה שלא יצא ממחשבה אל דבור, ומה מתקו דברי רבותינו ז"ל (נדה סח) באומרם שארבעים יום קודם יצירת הולד אומרים לפניו יתברך וכו', עשיר או עני, חכם או טפש, ואילו צדיק ורשע לא קאמר. כי בנועם מליהם אמרו מאמרנו זה, כי צדיק ורשע לא "קאמר", לומר כי באמירה הדבר תלוי להיות מוכרח, וזהו צדיק ורשע לא "קאמר", כי גם שהיה יודע, כיון דלא 'קאמר' בפה, אין אדם החומרי מתפעל ממנה. עכ"ל האלשיך.

וכן מובא ענין זה בישמח משה כמה פעמים, בענין שהדיבור של הקב"ה מכריח הבחירה, משא"כ הידיעה כביכול אינו מכריח הבחירה, ושכזה פירשו לשון הגמרא ואילו צדיק ורשע לא "קאמר", אבל "ידע". עיי"ש בפרשת לך (ד"ה ודור רביעי), אמור (ד"ה עוד נ"ל ביאור נפלא), חקת (ד"ה ויקחו אליך), הפטרת נצבים (ד"ה כי יום נקם).

^א בגמרא עבודה זרה (ה): למימרא דאלי לא חטאו לא הוו מייתי, והכתוב פרשת יבמות ופרשת נחלות. [ומשני] "על תנאי". ומי כתיבי קראי על תנאי, אין, דהכי אמר רבי שמעון בן לקיש, מאי דכתיב (בראשית א, לא) וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר, אם מקבלין ישראל את התורה מוטב, ואם לאו אחזיר אתכם לתורה וכוונה.

^ב כן ביאר רבינו בכונת הגמרא בכמה מקומות, עיי' בס"ג חקת תשי"ד (לשו"ק אות לג) שופטים תשי"ח (לשו"ק אות כו). ובדברי יואל משפטים (עמוד קיב, ד"ה וכעין זה), תוריע (עמוד שנה, ד"ה ולי נראה), מצורע (עמוד תז, ד"ה ולדרך), ועוד.

והל"כ בס"ג במדבר תשכ"ב: די גמרא זאָגט דאָך אזוי אין [מסכת] עבודה זרה (ה), אילו לא חטאו לא מייתי, אָכן פֿאַדס פֿמוותן, פרעגט דאָרט די גמרא וואָס ס'העט זיך געטוהן מיט פרשת נחלות וואָס שטייט אין די תורה הקדושה, ענטפערט די גמרא ס'איז על תנאי. [ולכאורה] ס'איז געווען גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, אז מ'וועט זינדיגן, און מ'וועט עם ברויכן [פרשת נחלות, ואם כן צ"ב מהו קושיית הגמרא].

נאָר די קשיא איז, - אזוי פארשטיי איך, אזוי מוז איך זאָגן פֿשט, - אזוי ווי ס'שטייט דער בורא כל עולמים האָט געזען ס'וועט אזוי זיין, [ועם כל זה הידיעה אינו מכריח הבחירה], נאָר וואָס'זשע דען, אז ס'שטייט אַרויס אין די תורה נפרשת נחלות, הרי הוא בכלל "דיבור המכריח הבחירה", דאס מאַכט דאָך א הכרח, איז דאָך שוין אויס

וויאזוי האָט געקאָנט שטיין [אַרויס אין די תורה] דער "דיבור", אַז ס'שטייט אין די תורה איז דאָך עס שוין אַ "הכרח" [על הבחירה, ואם כן שוב לא שייך לעונשם על מה שיחטאן].

יד

אויף דעם ענטפערט די גמרא, ס'איז נישט קיין "הכרח". וואָרן דער "דיבור" איז געזאָגט געוואָרן "על תנאי".

טו

אַבער דער אמת, [עצם הדבר] פאַרוואָס ס'שטייט, איז ווייל דער בורא כל עולמים האָט געזען ס'וועט מוזן אַזוי זיין.

[אלא שאמרו בגמרא דיען שיש לפרשו "על תנאי", זה יועיל אַז] ס'איז נישט קיין "הכרח".

טז

[ישוב קושיא ג]

וכמו כן צריך לומר בהדיבור של קח מאתם, שזה נאמר רק "על תנאי" באם לא יזכו כולם למדריגת משה שיהיה המושכן נישא מעצמו

דאָ איז אויך די זעלבע, [בהדיבור של הפסוק] קח מאתם והיו לעבד את עבדת אהל מועד.

דער בורא כל עולמים האָט געוואוסט טאַקע אַז ס'ברויך צו זיין די עגלות, [ווייל] נישט יעדער איז [ווי] משה רבינו, אַבער "מעגליך" איז דאָך עס [שיש להם בחירה להיות כמדריגת משה]²¹.

[ואם תאמר דאם כן] איז דאָך לכאורה דער "דיבור" איז דאָך שוין מכריח, נעמט דאָך עס צי די בחירה, [דכיון שהדיבור אמר] אַז מ'איז שוין אָנגעוויזן דערויף [על העגלות, אם כן בהכרח] "מוז שוין" זיין די עגלות.

[אמנם] אויף דעם איז נישט קיין קשיא, [כי גם דיבור זה הוא] אַזוי ווי ס'שטייט די אַלע [פרשיות שבתורה דינים התלויים במיתה], אַזוי ווי די גמרא זאָגט ביי סדר נחלות, און כדומה ביי די אַלע דינים, ווייל ס'איז "על תנאי".

[אזוי] מוז איך זאָגן [אז] דער וְהיו לעבד את עבדת אהל מועד, איז אויך "על תנאי".

יז

הקדמה לישוב קושיא א - בביאור הפסוק וְהָיָה בְיוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ

מדרוש שאמרת לפרשת בשלח

(עד אחר אות לט)

במדרש: משה רבינו לא הגיד להם הציווי של "וְהָיָה בְיוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ" מיד בתחלת השבוע עד יום ששי, דכיון שבא לכלל כעס על אותם שהותירו מן הקון, בא לכלל טעות ושכח לומר להם מצות הכנה לשבת. עד שבאו אליו ביום הששי ואמרו שלקטו להם משנה, אז אמר להם הוא אֲשֶׁר דָּבָר ה' שָׁבִתוֹן שִׁבְתָּ קִדְשׁ לַה' מְקוֹר וגו'

איך האָב געזאָגט דעם פֿשט [בהפסוק] וְהָיָה בְיוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אַתְּ אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ.

[דהנה] ס'שטייט אין מדרש²², דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט (שם, כח) יַעַד אָנָּה מִמָּאֲנָתָם לְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי וְתוֹרָתִי, האָט מען כולל געווען [גם את] משה רבינו²³ [בתוך לשון רבים שבאמירת מאַנָּתם].

בחירה, מוז מען דאָך שוין זינדיגן, נעמט מען שוין צו די בחירה, אז ס'איז אַזוי דער 'דיבור' איז דאָך מכריח. ס'שטייט די ידיעה איז נישט מכריח די בחירה, אַבער דער דיבור יא.

²¹ דיכול כל אדם להיות כמשה, וכמו שמזכיר רבינו לקמן (אות מא).

נָאָר איין פֿשט איז [ווייל] בַּהֲדִי הוּצָא לְקִי פֶּרְבָא^{טו}. [דרכשמגנין את הרשעים הדרך שמתגנין לפעמים אף הכשרים, אף שהכשרים לא חטאון].

נָאָר איין פֿשט איז [שהיה איזה בחינת חטא גם למשה], דער בורא כל עולמים האָט כולל געווען [אף] משה רבינו'ן [באומרו עד אָנָה "מֵאַנְתָּם", ווייל] כיון שבא לכלל כעס בא לכלל טעות, ער [משה] איז ברוגז געווען [על דתן ואבירים, וכדכתיב] וַיִּקְצָף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה [מחמת] וַיֹּתֶרּוּ אֲנָשִׁים עַד בִּקֹּר (בשלח שם, כ), איבערדעם האָט ער פֿאַרגעסן צו זאָגן זיי די פרשה [הציווי של] וְהָיָה בַיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ, [שכבר נצטוה על זה ביום הראשון].

הערשט 'דעמאָלטס' [ביום הששי, כשלקטו לחם "משנה"] וַיָּבֹאוּ כָּל נְשֵׂי־אֵי הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ לְמֹשֶׁה (שם, כב), האָט ער געזאָגט הוּא אֲשֶׁר דָּבַר ה' - האָט ער זיך שוין דערמאָנט [שנצטוה לומר] - שְׁכֶתוֹן שֶׁבֶת קִדְשׁ [לה' מִחֶר] אֶת אֲשֶׁר תֹּאפּוּ אִפּוּ (שם, כג), [אז] אַזוֹי האָט גאָר דער בורא כל עולמים געזאָגט, וְהָיָה בַיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ.

יח

קושיא א - בפרשת כשלח

והקשה בישמח משה, דלכאורה לדברי המדרש מיושב רק למה לא אמר להם זה ביום השני, כשהותירו אנשים מן העם ובא משה לכלל כעס. אבל עדיין קשה למה לא אמר להם זה מיד ביום הראשון בשעה שנצטווה, עוד מרם שהותירו מן העם למחרת

פרעגט דער זיידע זכרוננו לברכה אין ישמח משה^{טו}, פרעגט ער האָרב, ס'איז אַ פֿלאַ ברענגט ער [בשם היפה תואר, דהאין אמרו במדרש שלכן לא אמר להם הציווי דוהכינו ביום הששין] ווייל כיון שבא לכלל כעס [כשהיה] וְלֹא שָׁמְעוּ אֲנָשִׁים אֶל מֹשֶׁה, [והלא וכי] איז דען געווען 'דעמאָלטס' [ביום "שני" בשעה שהותירו] די צייט פון דעם [לומר להם זאת], ער האָט דאָך דאָס געדאָרפט צו זאָגן 'פריערער' נאָך, טאַקע [ביום "ראשון"] ווען ער האָט

^{טו} בשמות רבה (כה, י): וַיֹּתֶרּוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ. אלו מחוסרי אמונה שהיו בהם, ומי הם, אמר רבי שמעון בן לקיש אלו דתן ואבירים וכו'. מיד וַיִּקְצָף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה, כיון שֶׁכַּעַס שָׁכַח לומר להם שילקטו ביום הששי שני עומרים לאחד, כיון שהלכו ולקטו ביום הששי ומצאו כפליים, באו הנשיאים ואמרו למשה, שנאמר וַיָּבֹאוּ כָּל נְשֵׂי־אֵי הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ לְמֹשֶׁה, ומה אמר להם, הוּא אֲשֶׁר דָּבַר ה', ואינו אומר הוּא אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ, אלא אֲשֶׁר דָּבַר, ששכח, ועל זה נאמר עד אָנָה מֵאַנְתָּם, שהוא מכניס משה בכללם.

וכן כתב ברש"י (בשלח טו, כב): וַיִּגִּידוּ לְמֹשֶׁה. שאלוהו מה היום מיומים, ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטווה לומר להם וְהָיָה בַיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהָכִינוּ וגו', עד ששאלו את זאת, אמר להם הוּא אֲשֶׁר דָּבַר ה', שנצטווה לומר להם, ולכן ענשו הכתוב, שאמר לו עד אָנָה מֵאַנְתָּם, ולא הוציאו מן הכלל.

^{טו} בגמרא בבא קמא (צב): אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בַּהֲדִי הוּצָא לְקִי כִּרְבָא? [פירש"י: קין הַגָּדֵל אצל הכרוב, כְּשֶׁבָא לעקרו, פעמים שנעקר הכרוב עמו ונמצא לוקה בשבילו. כלומר, שכני רשע לוקין עמו]. אמר ליה דכתיב (ירמ' ב, כט) לְמָה תִּרְיֹבוּ אֵלַי כְּלָכֶם פִּשְׁעָתֶם בִּי נָאֻם ה' [כולכם פשעתם, אף הנביא במשמע], אמר ליה אַתָּא אִמַּרְתָּ מֵהֵתָּם וְאִנָּא אִמַּיְנָא מֵהֵכָא, עד אָנָה "מֵאַנְתָּם" לשמור מצוותי וְתוֹרָתִי [ומשה ואהרן בכלל]. וכן כתב ברש"י (בשלח שם, כח): עד אָנָה מֵאַנְתָּם. משל הדיוט הוא, בהדי הוצא לקי כרבא. על ידי הרשעים מתגנין הכשרין.

^{טו} בישמח משה (פרשת בשלח): הִנְנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וַלְקֹטוּ דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ לִמְעַן אֲנֻסְנוּ הַיֵּלֶף בְּתוֹרָתִי אִם לֹא (בשלח טו, ד). וקשה טובא ... ה) לישב המדרש רבה, וַיֹּתֶרּוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עד בִּקֹּר, מיד וַיִּקְצָף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה, כיון שכעס, מיד שכח לומר להם שילקטו ביום הששי שני העומר לאחד, כיון שהלכו ביום הששי ומצאו כפלים, באו הנשיאים והגידו למשה וכו', ועל זה נאמר (שם שם שמות טו כח) עד אָנָה מֵאַנְתָּם וכו', עד כאן המדרש. והקשה היפה תואר, דמה תולה זה במה שהותירו, והלא בתחלה כשאמר להם זה הדבר וגו', הוּא הָיָה לְמִימַר וְהָיָה בַיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהָכִינוּ וגו' כמו שאמר לו השי"ת, ואז לא היה לו כעס כלל. ונדחק הרבה ביישובו וכו'.

אָנגעזאָגט איז אַל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד בִּקֵּר, ווען ער האָט אָנגעזאָגט די גאַנצע פרשה, דאָרטן תִּכְכֵּף [בתחלת פרשת המן] שטייט דאָךְ וְהָיָה בַּיּוֹם [הַשְּׁשִׁי וְגו'], דאָס ערשטע [מימרא] ביי הַנְּנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וְגו', שטייט דאָרט דער ציווין וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ, דאָס איז דאָךְ די ערשטע מימרא, העט ער דאָךְ [דאָס] גיווען געדארפט 'פריער' צו זאָגן.

וואָס זאָגט מען [במדרש] כיון שבא לכלל כעס, [ווייל] ער איז ברוגז געוועזן אויף דתן ואבירים, [לכן לא אמר אזהרת וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהִכִּינוּ, והלא] ס'איז דאָךְ נישט געווען 'דעמאלטס' די צייט [רק קודם לזה. ואם כן עדיין קשה] פאָרוואָס האָט ער נישט 'פריער' געזאָגט, איידער ס'איז געקומען צו דעם אַז מ'זאָל איבערלאָזן [ממנו עד בוקר]. ער האָט דאָךְ שוין געהאַט אַלדינגס" געזאָגט איידער דער מן איז געגאַנגען [בפעם הראשון, ומה שבא לכלל כעס] דאָס איז דאָךְ הערשט געשען דעם 'אַנדערן' טאָג, דער יוֹתֵר וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ מִמֶּנּוּ איז דאָךְ שוין געווען [למחרתו], דאָס איז געווען דעם 'צווייטן' טאָג שוין, הערשט וְהָיָה בִּבְקֵר הָאֵט מען געקליבן דעם מן [בפעם ראשון], און דעם אַנדערן טאָג האָט מען געזען אַז ס'איז 'געבליבן' [ממה שהותירו דתן ואבירים, ונתלע והבאיש], האָט ער [משה] געזאָגט עַד אָנָּה מֵאַנְתָּם", איז ער ברוגז געוואָרן [ויקצף עליהם משה]. נו דאָס איז דאָךְ הערשט 'דעמאלטס' געווען [ביום שני], פאָרוואָס האָט ער עס 'פריער' נישט געזאָגט [ביום ראשון, מצות הכנה שביום הששי].

יט

הקדמה לשיבו הקושיא בפרשת בשלח

באלשיך הק' טרע לייבש למה לא ירד המן בשבת, דלכאורה אין בזה חילול שבת, כדרך שאין חילול שבת בידידת המטר והגשם מן השמים, וכמו שאמרו הטעם במדרש משום דאצל הקב"ה נחשב הכל כמו "רשות היחיד" אחת

קען זיין, האָב איך אַמאָל געזאָגט.

וואָרן לעולם פּרעגן דאָךְ די מפרשים, פאָרוואָס איז נישט געגאַנגען דער מן אום "שבת". ווי דער אלשיך הקדוש"ט פּלאָגט זיך נאָך דערויף.

י" כל שאר הציוויים שבפרשה.

י" רצ"ל שקצף עליהם. ולא נזכר בפסוק מה אמר להם. ורבינו נקט שיגרא דלישנא דקרא דלהלן.

ט" באלשיך הק' פרשת בראשית (ב, א-ה): הנה אמרו רבותינו ז"ל (בכאשית רבה יא, ה) ששאל גוי אחד איך הקב"ה משיב הרוח ומוריד הגשם בשבת, והשיבו לו שהכל לפניו יתברך "רשות היחיד" טלטל בכולו וכו'. ושם תאמר אם כן למה בָּמָן הכין מיום הששי ליום השבת, ולא המטיר מן בשבת, לזה אמר [הכתוב], לעולם אימא לך שאין קפידה בזה, ומה שתראה עשיתי כמך, אינו שלא היה ראוי להעשות בשבת, אלא שוֹיבְךָ [אֵלֶיךָ אֶת יום השביעי] וכו', כי מה שמזון השבת ניתן מאתמול, הוא להורות ברכת השבת, שהעומר היה נכפל לחם משנה, שאפילו הלוקט עומר אחד נעשה שנים. שָׁמָּה שלא המטיר בשבת הוא כי וְיִקְדַּשׁ אֹתוֹ, כי עשה למען יבחינו ויכירו קדושת שבת, ללמוד הם להפריש בין שבת לחול, אך לא כלפי מעלה וכו'.

ושם בפרשת בשלח (טו, כג): עוד יתכן רמז באומרו שֶׁבֶתוֹן שֶׁבֶת קָדֵשׁ לַה' וכו', כי בא לתת טוב טעם אל שאלת השואלים, מה זה היה שהוא יתברך נותן מָטָר על פני ארץ בשבת, ולא המטיר מן על הארץ. והנה אשר יפול לב אדם להשיב על זה, הלא הוא, כי אינו רק כי רצה הקב"ה בזה להורות הפרש, למען יכירו כי השבת אינו כיתר ימים, כי קדוש הוא לַה'. ואחשבה רמז לנו טעם זולת זה, הלא הוא, כי בשבת כל מדרגות קדושות עולות מעלה מעלה אל הסבה הראשונה, כל דבר עולה לפי מדרגתו, כנודע ליודעי חן. והנה ידענו מספר הזוהר (בשלח דף סא:) גדולת מעלת איכות המן כי רב מאד הוא מעולם עליון מאד, ועל כן לא יתכן יתהפך הדבר, שתחת עלות גדר בחינת שהמן משם, שאדרבה ירד למטה ויתגשם. וזה ירמוז באומרו שֶׁבֶתוֹן שֶׁבֶת קָדֵשׁ לַה' מִקֹּדֶר, כלומר, אל תתמהו אם מצאתם עורף, כי הנה השבתונו שהוא למחר הוא שבת שהקדש עולה לַה'. ושיעור הכתוב, שֶׁבֶתוֹן שֶׁבֶת קָדֵשׁ עולה לַה' הוא יום מִקֹּדֶר, ואיך מה שהוא מִמֶּנּוּ הקדש כמוהו יורידהו ה' למטה לארץ

[דלכאורה] אַזוי ווי ס'גייט רעגן אום שבת און ס'איז נישט קיין חילול שבת, אַזוי ווי ס'שטייט שוין דערויף תירוצים (בכראשית רבה יא, ה), האָט געקענט גיין מן אויכעט.

כ

ובבנין אריאל מותרין דאף שמן השמים היה יכול להקין לירד בשבת, אבל לבני ישראל לא היה אפשר ללקט הקין בכליהם ולהכניסו בשבת לתוך האהלים, משום איסור הוצאה מרשות הרבים לרשות היחיד

שטייט, דער בנין אריאל זאגט^כ, אַז דער מן האָט נישט געקענט גיין אום שבת, ווייל מ'האָט דאָך געמוזט אַרויס גיין מיט די כלים [לרשות הרבים, וכבר נאמר להם] אַל יצא איש ממקומו (בשלה שם, כט), מ'זאָל נישט אַרויס גיין מיט קיין כלי מַלְקָט זיין כ"א.

דער בורא כל עולמים האָט טאַקע געמעגט [להוריד הקין בשבת], דער מן האָט געקאָנט "גיין" [מן השמים], אָבער 'יענע' האָבן דאָך נישט געקענט "קלויבן", ווייל ס'העט ווען געקומען צו חילול שבת, מ'האָט נישט געקענט קלויבן אַן חילול שבת, ס'איז דאָך אַ "הוצאה" [מרשות לרשות] געווען, מ'האָט געמוזט אַריין ברענגען [דעם מן] פון "רשות הרבים" אויף אַהיים אין שטוב אַריין, צום "רשות היחיד".

[וממילא מיושב הקושיא, כ"י] דער מן האָט נישט געקענט גיין אום שבת פונקט ווי 'יענעס', [די רעגן. כי שאני בהגשמים שצריכין רק לירד מן השמים, ואין האנשים צריכין ללקטו ולהכניסו].

כא

ואין להקשות דאם כן למה לא ירד הקין בשבת עכ"פ "להצדיקים" שירד להם הקין בפתח האהלים, והיו יכולים להכניסו גם בשבת. דמ"מ כיון שלשאר אנשים היה כזה משום איסור הוצאה, על כן משום לא פלוג לא ירד הקין בשבת אפילו להצדיקים לפי זה האב איך הערשט געזאָגט [להוסיף על זה].

[דהנה] ס'שטייט דאָך לעולם^{כב} [אַז] ס'איז געווען דריי [מדרגות] געוועזן, בינונים, רשעים, און צדיקים. ס'איז געווען די וואָס האָבן געמוזט "קלויבן" [מחוץ למחנה, או בתוך המחנה], און אַ טייל איז געקומען [דער מן] איש 'לפתח' אַהֵלו, פאַר די צדיקים איז געקומען ביז צום 'שטוב' אַריין.

להגשימו. למען ממוצא דבר ישכילו כי לא ימטיר ה' מן מחר, לכן את אשר תאפו מעתה וכו'. אלא שלא שתו לב לדבר עד המחרת שפירש להם בפירוש.

או יהיה, כי כל עולם הגלגלים עם העולם הזה, שהצד השווה שבהם כי גשם המה, יחשבו לפניו יתברך כרשות אחת, שהוא רשות הרבים, עולם הפירוד. ואשר למעלה שהכל קדושה דבקה בו יתברך, יתייחס לרשות היחיד, כי כל הקדושה היא אחדות כנודע. על כן הקין שהוא מקדושה עליונה שבעולם העליון, לא יורידנה יתברך אל העולם הזה, להורות כי אין מוציאין בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים. מה שאין כן במטר שאינו מעולם העליון. וזה יאמר [שבתון] שבת קדש לה' וכו', כלומר, שבתון שאתם שובתים שבת הוא גם לה' מחר, שגם הוא שומרו. לכן את אשר תאפו וכו', ואת [כל] העדף הניח, כלומר, שלא ימטיר מן, כי מעולם העליון הוא. אך בגשמים הוא כמטלטל ברשות אחד בפחות מאמה אחת, כי מי מִדְּבַשְׁעָלוֹ מִים וְשָׁמַיִם בְּבִרְתָּהּ (ישעי' מ, יב).

^כ כן עולה מתוך דברי הבנין אריאל (להג"ר שאול ב"ר אריה לייב אב"ד אמשטרדם, כן בתו של החכם צבי) בסוף פרשת בשלה עיי"ש.

^{כא} עיין בגמרא עירובין (יז:) ובגמרא הוריות (ד.) דאיכא מ"ד דיליף איסור הוצאה מפסוק אַל יצא איש, דדרשינן אַל "יוציא" איש.

^{כב} בגמרא יומא (עה.): כתיב (בהעלותך יא, ט) וּבְכַדְתָּ הָטַל עַל הַמִּחְנֶה לְלִילָה יְרֵד הַמָּן עָלָיו, וכתוב (בשלה טז, ד) וַיֵּצֵא הָעָם וְלָקְטוּ, וכתוב (בהעלותך שם יא, ח) שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ. הא כיצד, צדיקים יָרְדוּ עַל פֶּתַח בֵּיתָהֶם, בִּינוּנִים יֵצְאוּ וְלָקְטוּ, רשעים שָׁטוּ וְלָקְטוּ. [נפירש"י: יָרְדוּ הָמָן עָלָיו]. אלא בתוך המחנה יורד, וכתב 'ויצא' הָעָם וְלָקְטוּ, יציאה מחוץ למחנה משמע, וכתוב 'שטו', משמע למקום רחוק, כמו (א, א) וְלָקְטוּ מִשְׁטוֹ בְּאֶרֶץ.

[ואם כן] לכאורה נו פאר די וואָס ס'איז געקומען ביז אין שטוב אַריין, לעולם האָט מען דאָך נישט געדאַרפט קיין "הוצאה". [ואם כן למה גם להם לא ירד הָמָן בשבת].
נאָר וואָס דען, האָט מען דאָך שוין נישט געוואָלט מאַכן קיין חילוק [בין זה לזה, ולכן לכולם לא ירד הָמָן בשבת, משום לא פלוג].

כב

ישוב הקושיא בפרשת בשלח

אלמלי היו כולם חוזרים בתשובה ומתעלים למדרגת הצדיקים שהמן היה יורד לפתח אהליהם, אז שפיר היה הָמָן יכול לירד גם בשבת, כיון שלכולם לא היה אז בזה משום איסור הוצאה

היצט איז די פראַגע, האָט מען דאָך געזען [מיד בתחלת השבוע אַז] ס'איז דאָ דער מָן, און ס'איז נישט געקומען אייניג [לכל אחד, וממילא כבר היה מוכן מזה שלא ירד הָמָן בשבת, כיון שלהבינונים והרשעים לא היה אפשר להוציא כליהם בשבת, ואם כן קשה למה לא אמר משה תיכף המימרא של וְהָיָה בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהָכִינוּ].

נאָר וואָס זשע דען, יעדער האָט דאָך [ביז שבת נאָך] געקאָנט זיין אַ צדיק, יעדער האָט דאָך אַ "בחירה".

כג

לפי זה קומט אויס, ווען זיי העטן אַלע גיווען געווען אויף דער בחינה וואָס די צדיקים גמורים [זענען], העט דאָך [דער מָן] גיווען געקומען צו יעדן 'אין שטוב', [וממילא אם היה כן "בכולם"] העט עס גיווען געקומען אום "שבת" [אויך, ונמצא] האָט נישט קיין פלאַץ געהאָט דער וְהָיָה בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ.

כד

ומשה רבינו השתוקק על זה שיתעלו כל ישראל למדרגת צדיקים, ועל כן לא רצה לומר להם ביום הראשון מצות "והכינו", כי היה מצפה שיזכו שיוכל הָמָן לירד בשבת עצמו, ולא יהיה שייך להם מצות הכנה מיום הששי

איבערדעם קען זיין, משה רבינו האָט געזאָגט [במחשבתו ביום 'ראשון' כין] 'היצט' איז נאָכנישט די צייט דערפון [לומר לישראל מצות והכינו, כי היה יושב ומצפה אולי עד שיגיע השבת יתעלו כל ישראל להיות במדרגת צדיקים וירד הָמָן אצל אהליהם, ואז יוכל הָמָן לירד גם בשבת, ולא יצטרכו להכין מערב שבת].

כה

הקדמה מדרוש שאמרתי לפרשת שמות

(עד אות לה)

מצינו בפרשת שמות שהקב"ה אמר למשה שיאמר לבני ישראל "אקיה אשר אקיה", שאהיה עמם גם בשעבוד שאר מלכויות. וכשמשנה רבינו שאל "דיה לצרה בשעתה", אמר לו הקב"ה שיאמר להם רק "אקיה" שלחני אליכם [ואם תאמר, לפי סברת משה רבינו, אם כן למה הקב"ה אמר לו כן, והלא הדיבור יכריח את הבחירה בזה. על זה צריך לומר דהוא על דרך המבואר לעיל, שהדיבור נאמר לו על תנאי באם לא יתעלו להיות כולם צדיקים, ולא ירד הָמָן בשבת, ויצטרכו להכין אותו מערב שבת].

[ויבואר זאת ביתר ביאור, על פי וואָס] איך האָב געזאָגט דעם פֿשט, אויף דעם וואָס שטייט [בפרשת שמות] (ג, יד), דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט אַקִּיָּה אֲשֶׁר אַקִּיָּה, [ופירש רש"י²² שאמר לו הקב"ה] עמו אנכי בצרה²³, [אַקִּיָּה עמהם בצרה זאת], אֲשֶׁר אַקִּיָּה עמהם בגלות אחר.

²² ברש"י (ג, יד): אַקִּיָּה אֲשֶׁר אַקִּיָּה. אהיה עמם בצרה זאת, אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכויות. אמר לפניו, רבוננו של עולם מה אני מזכיר להם צרה אחרת, דיים בצרה זו, אמר לְפִיָּה אֲמַרְתָּ, כה תאמר וגו'.

הָאֵט מִשֶּׁה רַבִּינוּ גַּעזָאגֶט דִּיָּה לְצִרָה בְּשַׁעְתָּהּ.
הָאֵט דַּער בּוּרָא כָּל עוֹלָמִים גַּעזָאגֶט נִיין, כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל "אָקִיָּה" שְׁלַחְנִי
אֵלֵיכֶם.

כו

קושיא א - בפרשת שמות

והקשו המפרשים, דצריך להבין מעיקרא למה אמר הקב"ה "אקיה אשר אקיה", והלא ידע שמשה רבינו ישאל על זה
[וקשה להלא] ס'איז אַ הפּלאַ ופּלאַ, האָט עפּעס משה רבינו האָט עפּעס
אויפגעקלערט דעם באַשעפּער?

דער באַשעפּער האָט אים געזאָגט אָקִיָּה אָשֶׁר אָקִיָּה, און ער האָט געפרעגט אַ
קשיא, האָט ער אים געזאָגט ס'איז טאַקע אַזוי [כדברך], זאָלסטו זיי זאָגן נאָר [אָקִיָּה
פּעם אחת]. קומט דאָך אויס אַז שְׁהִשְׁכִּיל יוֹתֵר^{כז} פון השי"ת?

[ועל כרחק צריך הסבר] מעיקרא מאי קסבר. דער בורא כל עולמים האָט אַזוי געזאָגט
[מעיקרא, ועל זה] האָט ער אים געפרעגט די קשיא. איז די קשיא (של המפרשים) [דהלא] דער
בורא כל עולמים האָט דאָך פריער אויך געוואוסט פון די קשיא (של משה) דִּיָּה לְצִרָה
בְּשַׁעְתָּהּ, און מ'האָט דאָך אַזוי געזאָגט, נו פלוצים האָט ער שוין געזאָגט אַנדערש.

(ראה עוד קושיא ב בפרשת שמות, באות לא)

כז

הקדמה לשוב קושיא א - בפרשת שמות

במכילתא: אם היו חזקין ישראל אז היה הגאולה ממצרים גאולה "לדורות", ולא רק גאולה לשעה

נאָר וואָס דען, דער אמת לעולם איז אַזוי.
ס'שטייט אין די מכילתא ביי די גאולה [של מצרים], - וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת^{כז}, -
זאָגט די מכילתא^{כז}, אם זכו הנה אני גואלם "לדורות", ואם לאו אני גואלם "לשעה".
[ונמצא כן] דאָס האָט מען נאָך 'דעמאָלטס'^{כח} נישט געוואוסט, וויאָזוי די גאולה
וועט אויסזען.

ס'האָט געקאָנט זיין די גאולת מצרים [גאולת עולם], ווען מ'העט געווען גיווען
מער תשובה ווען געטון, מ'העט זיך גיווען מַשְׁלִים געווען דעמאָלטס אין מצרים,
העט עס געווען 'שוין' אַ גאולה "לדורות", דעמאָלטס שוין. נאָר ווייל מ'האָט נישט
זוכה געווען, איז עס נאָר געווען אַ גאולה "לשעה".

ומקורו בגמרא ברכות (טז): אָקִיָּה אָשֶׁר אָקִיָּה, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמור להם לישראל
אני הייתי עמכם בשעבוד זה ואני אהיה עמכם בשעבוד מלכיות. אמר לפניו רבונו של עולם דיה לצרה בשעתה,
אמר לו הקדוש ברוך הוא לך אמור להם אָקִיָּה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם.

^{כז} רבינו נקט לשון המורגל שבתהלים (צא, טז). והכוונה על לשון רש"י אהיה עמם בצרה זאת.

^{כח} מתוך לשון ההג"ה הנדפס בכמה חומשים (עוד ברפוסים ישנים) על דברי רש"י אלו, וז"ל: לא שהשכיל חלילה
משה ביותר, אלא שלא הבין דברי השי"ת וכו'. - ורבינו מזכיר כמ"פ דברי ההג"ה אלו בדרושי פרשת שמות.

^{כז} מה שהזכיר רבינו פסוק זה. אולי הכוונה, משום דבפסוק זה רואין שכבר מרומז בגאולת מצרים גם הגאולה
נצחית ממלכות הרביעית. וכמו שהגיל רבינו להזכיר בכ"מ דברי הילקוט שמעוני על פסוק זה: מי פרע לכם
ממלכות הרביעית, נטרונא, דכתיב וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת (בא יב, ו).

^{כז} במכילתא בא (פרשה יד): רבי אומר, כתוב אחד אומר (לך טז, יג) וַיַּעֲבֹדוּ וַעֲנוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וכתוב
אחד אומר (שם, טז) וַיִּדְוֶר רַבִּיעִי יִשׁוּבוּ הֵנָּה, כיצד יתקיימו שני כתובין אלו, אמר הקב"ה אם עושין תשובה אני
גואלם "לדורות", ואם לאו אני גואלם "לשנים". - [ועיין בדברי יואל פרשת אחרי (עמוד לו) בבאיור דברי המכילתא אלו].

^{כח} בשעה שנדבר עם משה פסוק זה, בתחלת שליחותו ממדין למצרים

דאָס האָט מען געוואוסט [נאָר שפעטער] בשעת די גאולה, אָבער 'פריער' האָט מען דאָס נאָכנישט [געוואוסט], איז דאָס נאָכנישט געווען [מוחלט, אלא עדיין היה הדבר תלוי 'בבחינה', אם יזכו ישראל או לא יזכו].

כח

ישוב קושיא א - בפרשת שמות

מה שאמר הקב"ה "אקיה אשר אקיה" לא נאמר הדבר באופן מוחלט שיהיה כך שיהיה גם שעבוד שאר מלכויות, אלא בדרך או או קאמר (כדלהלן באות כט). וכדרך שמוצינו כמה פסוקים כאלה, שחציו מתפרש באם זכו, וחציו באם לא זכו [ובזה יתבאר הענין], דעמאלטס ווען דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט אַז ער זאָל זיי דאָס זאָגן [שם אָקיה בכפל לשון], דאָס איז נישט אויף איין זייט [שלא היה הדבר מוחלט על אופן אחד].

[נאָר] ס'קען זיין [להתפרש לשון זה על שתי אופנים, בדברך או או קאמר]. פונקט ווי ס'שטייט^ט, כתוב אחד אומר יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלַיָּהּ, וכתוב אחד אומר אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנָיו, ענטפערט די גמרא כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין. [וכן מצינו] ס'שטייט^ל "וְהָיָה מִסְפָּר" בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [וכתיב בהמשך הפסוק] אֲשֶׁר "לֹא יָמַד וְלֹא יִסְפָּר", זאָגט די גמרא [אז] 'דעס' שמועסט בעושיין רצונו של מקום, און 'דעס' איז בָּאִין עושיין רצונו של מקום. און [נאָך] כמה אַזעלעכע זאָכן. [וכגון בפסוק] וְנָקָה לֹא יִנָּקָה (תשא לד, ז), [אמרו בגמרא]^{לא} נָקָה לשבים, ולא יִנָּקָה לשאינן שבים.

[והיוצא מזה כי] אסאך [מאָל] שטייט דיבורים אין א פסוק [אפילו כשהם] איינס נעבן דאָס אַנדערע, און 'דעס' איז [מתפרש] אויף אַן אַנדערן אופן און 'דעס' איז אויף אַן אַנדערן אופן.

כט

הפירוש הוא דבאם יזכו יהיה "אקיה" פעם אחת, שתהיה עתה גאולה לדורות. ובאם לא יזכו ותהיה גאולה לשעה, אז יהיה גם "אשר אקיה", שאהיה עמהם בשעבוד שאר מלכויות

[וכמו כן הכאן], דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט אָקיה אֲשֶׁר אָקיה, און דעמאלטס האָט מען נאָכנישט געוואוסט [איך תהיה אופן הגאולה, נאָר] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט, 'אָדער' אָקיה היצטערט [פעם אחת, שאם יזכו אהיה עמהם בגלות זה,

^ט בגמרא ראש השנה (יז): שְׁאֵלָה בְּלוּרְיָא הִגְיִוְתָּ אֶת רַבִּין גַּמְלִיאֵל, כְּתִיב בְּתוֹרַתְךָ (עקב י, יז) אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנָיו, וְכָתִיב (נשא ו, כז) יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלַיָּהּ. נטפל לה רבי יוסי הכהן, אמר לה, אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שגִּוְשָׁה בְּחִבּוּר מִנָּה, וקבע לו זמן בפני המלך, ונשבע לו בחיי המלך. הגיע זמן ולא פרעו, בא לפייס את המלך, ואמר לו עלבונני מחול לך, לך ופייס את חביוך. הכא נמי, כאן בעבירות שבין אדם למקום, כאן בעבירות שבין אדם לחבירו. עד שבר רבי עקיבא ולימד, כאן קודם גזר דין, כאן לאחר גזר דין. ובגמרא נדה (עז): כתוב אחד אומר (יחזקאל יח, לב) כִּי לֹא אֶחָפֵץ בְּמוֹת הַמֵּת, וכתוב אחד אומר (שמואל א' ב, כה) כִּי חִפֵּץ ה' לְהַמִּיתָם, כאן בעושיין תשובה, כאן בשאיין עושיין תשובה. כתוב אחד אומר כִּי לֹא יִשָּׂא פָנָיו וְלֹא יִקַּח שָׂחָד (דברים י, יז), וכתוב אחד אומר יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלַיָּהּ, כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין. ^ל בגמרא יומא (כב): אמר רבי שמואל בר נחמני, רבי יונתן רמי, כתיב (הושע ב, א) וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם [פירש"י: אלמא אית להו מנין], וכתביב (שם) אֲשֶׁר לֹא יָמַד וְלֹא יִסְפָּר. לא קשיא, כאן בזמן שישאל עושיין רצונו של מקום, כאן בזמן שאין עושיין רצונו של מקום. רבי אמר משום אבא יוסי בן דוסתאי, לא קשיא, כאן בידי אדם כאן בידי שמים.

^{לא} בגמרא שבעות (לט): דנתיא רבי אלעזר אומר, אי אפשר לומר וְנָקָה לשבים נאמר לא יִנָּקָה, ואי אפשר לומר לא יִנָּקָה שכבר נאמר וְנָקָה, הא כיצד, מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים.

ושוב לא יהיה גלות עוד], 'אָדער' חלילה אַז מ'וועט נישט זוכה זיין, וועט עס זיין נאָר אַ גאולה "לשעה", דעמאלטס וועט זיין אַפֿשר אַקײַה, [שאהיה עמהם גם בשעבוד שאר מלכויות]^ל.

אָבער דערווייל האָט ער [משה] דאָס נאָכנישט געדאַרפֿט מַגְלָה זיין [לישראל], דאָס האָט מען דאָךְ הערשט געזען [שפּעטער] 'בשעת די גאולה'.

ל

ואף שהבוכ"ע "ידע" שלבסוף תהיה רק גאולה לשעה, ויתפרש הכתוב כפשוטו, אבל מכל מקום לא אמר כן "בדיבור" להחליט כן, כי הדיבור היה רק בדרך "תנאי", ועל דרך המכבאר לעיל דיש פרושיות שנאמרו "על תנאי" דער בורא כל עולמים האָט שוין פריער 'געוואוסט' [שתהיה רק גאולה לשעה, ועל כן אמר כן], אָבער "געזאָגט" געוואָרן איז עס נישט [שתהיה כן, רק נאמר כן בדרך "על תנאי", וכמבאר לעיל מדברי הגמרא בענין פרשת נחלות] (וכדלקמן אות לה).

לא

קושיא ב - בפרשת שמות

לפי הסברא דמשום "דיה לצרה בשעתה" אין לומר להם גם "אשר אקיה", אם כן קשה האך נכתב זאת בתורה ונתגלה זאת לכל ישראל, והלא גם בשעת מתן תורה יש לשאול דדיה לצרה בשעתה, ולמה הודיע להם שיהיה עוד שעבוד שאר מלכויות [ובזה מיושב עוד קושיא, כי] לעולם איז אַזוי, אַז מ'טאָר עס נישט זאָגן [פאַר אידן, וועגן] דִּיָּה לְצָרָה בְּשַׁעְתָּהּ, [אם כן קשה הלא] מ'האָט דאָךְ עס געשטעלט אין די תורה הקדושה, האָט מען דאָךְ עס מַגְלָה געוועזן [בתורה] פאַר אַלע אידן אַז ס'איז [אשר אקיה עמהם בשעבוד שאר מלכויות, ונמצא] דערציילט מען דאָךְ יאָ דעם ענין, [ואמאי לא היה אז החשש של דיה לצרה בשעתה].

לב

ישוב קושיא ב - בפרשת שמות

אמנם לפי האמור נחא, כי רק קודם הגאולה לא היה ראשן לגלות זה, כי עדיין היה הדבר תלוי בבחירה שאם יזכו תהיה גאולה לדורות, [ולכן שאל משה על זה, כי לא רצה להכריח הבחירה ע"י שיגלה את הדיבור לישראל]. אבל לאחר יציאת מצרים, כשכבר הוכרע שהוא רק גאולה לשעה, כבר היה מותר לגלות להם נאָר וואָס דען [לדרכינו אתי שפיר, כי] דעמאָלטס שוין - ביי די גאולה - האָט מען עס שוין געמעגט זאָגן, [כי כבר נודע אז שהוא רק גאולה לשעה, ולא היה עוד הדבר תלוי בבחירה. ואדרבה] אויף 'דעם' איז עס געזאָגט געוואָרן [מעיקרא למשה, כדי שיגלה זאת לאחר מכן 'בשעת הגאולה' ממצרים].

לג

המשך ישוב קושיא א - בפרשת שמות

הקב"ה גילה למשה עצמו את כל הענין, בדרך או אז קאמר. והכוונה היה שיאמר הכל לישראל, אבל יאמר כל ענין בזמנו, דשם "אקיה" הראשון יאמר מיד, ושם השני יאמר לאחר יציאת מצרים, וכמו שמצינו שלבסוף גילה זאת לישראל בהתורה הקדושה

איבערדעם איז רעכט, דער פסוק איז גוט [מה שנאמר בכפל לשון מתחילה, כי] דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט אַז ער זאָל 'שוין' [באותו דור של יוצאי מצרים] זאָגן "ביידע". [נאָר] אַזוי ווי ס'איז דאָ אַסאך פסוקים [כאלו], אַז 'דעם' איז אויף אַן אַנדערע כוונה, און 'דעם' ווייזט אויף עפעס אַנדערש, דעם איז אויף אַזאַ אופן און דעם איז

^ל ועיין עוד קרוב לזה ובאופן אחר, בס"ג שמות תשי"ד (לשו"ק אות פו-פח), דשם מבאר רבינו דאילו היו ישראל זוכים שתהיה גאולה עולם, היה מתפרש אומרו יתברך "אשר אהיה עמהם" על צד הטובה, לענין הגאולה ומעלתם של ישראל ממדרגה למדרגה, ולא על ענין הגליות.

אויף אַזאַ אופן. [כמו כן הכא] דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט "ביידע", [על מנת אַז] 'יעדע' זאָל ער זאָגן אין דער צייט [הראוי. והכוונה היה שיאמר אחד מהם תיכף, והשני בשעת הגאולה].

לד

אלא שמשו רבינו לא הבין בבירור הכוונה, דאולי היה הכוונה שיאמר שתיהם מיד. ולזה השיב לו הקב"ה כי הכוונה מתחילה לא היה שיאמר שתיהם מיד, רק כל אחד יאמר בזמנו הראוי. וזה שאמר לו "כה" תאמר, דהיינו "לעת עתה" תאמר רק פעם אחת "אָקִיָּה" שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם, אבל אח"כ תגלה להם שני השמות

האָט ער איבערגעפרעגט דִּיה לְצִרָה בְּשַׁעֲתָהּ, [כדי לברר האִיךְ היתה הכוונה, ובאם לא היתה הכוונה לומר שתיהם עתה].

האָט אים דער בורא כל עולמים געזאָגט ניין, 'היצטערט' זאָלסטו טאָקע נאָר זאָגן [איינס. וזהו שנאמר] "כה" תאמר [לְבִנִי יִשְׂרָאֵל], "היצט" זאָלסטו נאָר זאָגן "אָקִיָּה" שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם^{לג}. [אויך] דעס וואָס איך האָב דיר געזאָגט אָקִיָּה "אָשֶׁר אָקִיָּה", האָב איך געמיינט [אַז] דעמאָלטס 'ביי די גאולה' דעמאָלטס וועט מען זיי דאָס מודיע זיין.

לה

אבל עכ"פ עיקר הדיבור של אָקִיָּה אָשֶׁר אָקִיָּה היה רק בדרך "תנאי". וכמו שמבואר לעיל לענין הדיבור של קח מֵאֵתֶם אָבער דאָס איז דאָךְ הערשט "על תנאי" [וממילא לא היה בזה ענין של הכרח הבחירה מחמת דיבורו של הקב"ה].

איז אויך געווען די זעלבע זאך וואָס איך האָב פריער געזאָגט (באות טז), אויף דעם וְהָיוּ לְעִבּוֹד אֶת עֲבֹדַת אֱהֹל מוֹעֵד, [שאין בזה הכרח הבחירה, כיון שנאמר רק בדרך "תנאי"].

לו

המשך ישוב הקושיא בפרשת בשלח

וכמו כן אמירת וְהָיָה בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהָכִינוּ, היה גם כן בדרך "תנאי", באם לא יזכו כולם למעלת צדיקים שירד הָמָן לפתח אהליהם, וממילא לא יֵרֶד הָמָן בשבת, אז ילקטו בששי לחם משנה ויכינו מערב שבת לשבת. ולא נאמרה למשה על מנת שיאמרנה לישראל 'מיד', כיון שעדיין היה הדבר תלוי בבחירה

די זעלבע קאָן זיין מיט דעם וְהָיָה בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אָשֶׁר יִבְיֹאוּ. דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט וְהָיָה בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אָשֶׁר יִבְיֹאוּ, [אַבער] דאָס איז נאָךְ געווען אַ ספק דעמאָלטס, [ונאמרה רק "על תנאי"]. וואָרן טאָמער העטן זיי אַלע געווען צדיקים גמורים, העט דאָס גיווען געווען, העט דאָס גיווען געקומען צו יעדן 'אין שטוב' אַריין, העט גיווען געקומען [אום] שבת אויך דער מָן, [וממילא בכחה גיוואן] האָט נישט קיין פלאַץ דער וְהָיָה בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אָשֶׁר יִבְיֹאוּ.

[ומה שנאמר למשה מיד ביום ראשון, היה על תנאי באם לא יזכו למדרגת צדיקים גמורים עד השבת, ולכן עדיין לא אמר זאת לישראל. וכדרך שלא אמר לישראל אמירת "אשר אקיה" מיד כשנאמרה לו מפי הגבורה, עד שהגיעו ישראל לשעת הגאולה ונתברר הספק].

^{לג} וז"ל רבינו בס"ג שמות תשי"ד (לשון אות צג): מ'האָט נאָר געזאָגט "כה" תאמר [לְבִנִי יִשְׂרָאֵל] "אָקִיָּה" שלחני אליכם], אויף "היצטערט" זאָלסטו נאָר זאָגן [פעם אחת] אָקִיָּה. אָבער דאָס איז [אויך] אמת, [וואָס] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט [בתחלת דבריו] זאָלסטו זיי זאָגן אָקִיָּה אָשֶׁר אָקִיָּה, וואָרן מ'האָט דאָךְ 'צום סוף' האָט מען זיי דאָךְ געזאָגט דאָס טאָקע. נאָר דִּיה 'לְצִרָה בְּשַׁעֲתָהּ', "היצט" וועלן זיי דאָס נישט 'אויפפאָסן' [שלא יבינו לפרשו לטובה]. האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט, "היצטערט", [דלשון "כה" תאמר מתפרש "היצטערט", על דרך הכתוב] (בלק גג, טו) וְאָנֹכִי אָקִיָּה "כה", איז טייטש "היצטערט". איבערדעם שטייט 'דערנאָך', "כה" תאמר, "אצינד" זאָלסטו זיי נאָר זאָגן 'דעס'.

לז

אבל לאחר שראה שיש ביניהם אנשים הדואגים דאגת מחר והותירו מן הַמֶּן, הבין משה שעדיין לא יזכו עתה להשלימות הראוי, כיון שיש בהם מקטני אמנה

נָאֵר אַזוי ווי ס'איז געשען [שהותירו מן הַמֶּן], ווען ער האָט געזען וְלֹא שְׁמָעוּ אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְּרוּ אֲנָשִׁים עַד בּוֹקֶר, האָט ער דאָךְ שוין געזען אַז ס'איז דאָ חֲסִירי בְּטַחֲוֹן [שהם דואגים על יום מחר, וראה] אַז ס'איז גאָר געווען גאָר אַ חסרון 'אמונה'. [וממילא] אַז ס'געפינט זיך שוין חסרון אמונה [בקרב ישראל], האָט ער שוין פאַרשטאַנען אַז ס'איז נישט "דאָס" [=השלימות הראוי להיות. דאלמלי] ווען זיי העטן געווען 'בשלימות', העט אַזוינס נישט געקאָנט פאַרקומען צווישן אידן [שיהיה בהם מקטני אמנה].

[וממילא] האָט ער שוין געזען [שלא יזכו עתה כולם למדרגת צדיקים גמורים, ולא יבא הַמֶּן לפתח אהליהם, וממילא לא ירד הַמֶּן בשבת רק בערב שבת, ולכן] האָט ער פאַרשטאַנען אַז מ'דאַרף 'יא' צו זאָגן דעם וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ.

לח

ולכן אז ביום השני, שפיר כבר הגיע הזמן לומר הדיבור של "והכינו" גם לישראל

איבערדעם איז 'דעמאָלטס' [ביום השני] געווען די צייט דערפון, ווען דאָס איז געשען [דער] וְלֹא שְׁמָעוּ אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְּרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד בּוֹקֶר, דעמאָלטס האָט ער זיי שוין גיווען געקאָנט מַגְלָה זיין דעם וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ.

לט

אלא יען שמחמת הצער שנצמער משה על שהכלל ישראל לא זכו להשלימות הראוי, קצף עליהם משה, לכן כיון שבא אז לכלל כעס בא לכלל טעות בדברי המדרש, ושכח לאומרו להם עד יום הששי

ס'האָט דאָךְ אים אָבער וויי געטון "פאַרוואָס" ס'איז אַזוי [מצבם של ישראל, ולכן ויקצף עליהם משה, און] כיון שבא לכלל כעס איבערדעם איז געווען בא לכלל טעות, האָט ער פאַרגעסן, האָט ער עס נישט געזאָגט. [ורק] הערשט דעמאָלטס [ביום ששין] האָט ער הערשט געזאָגט הוא אֲשֶׁר דָּבָר ה'.

[ואתי שפיר, כי ביום שני] דעמאָלטס איז געווען די צייט דערפון.

מ

ישוב קושיא א - בפרשתן

ועכ"פ רואין מהפסוק וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ, כי הבוכ"ע אומר בדרך "תנאי", גם מימרא שעדיין תלוי בבחירה

היוצא לנו מזה, זעט מען דאָךְ [אז] דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט אַ מימרא פאַראויס [וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ, כאַטשן] וואָס ס'איז נאָךְ תלוי [געווען] אין אַ בחירה, פונדעסטוועגן האָט אים דער בורא כל עולמים געזאָגט די מימרא [בדרך תנאי], על ספק.

מא

וממילא על דרך זה מובן גם המימרא שאמר כאן קח מאתם והיו לעבד את עבדת אהל מועד, דהוא גם כן רק "על תנאי", באם לא יזכו שאר ישראל למדרגת משה שיוזיה כל המשכן נושא את נושאיו, כמו שזכר הבני קהת במשא הארון

און מיט דעם איז פאַרענטפערט [אויך] דער קח מאתם והיו לעבד את עבדת אהל מועד.

וואָרן אַז נישט, איז די קשיא - אַזוי ווי כ'האָב פריער געפרעגט (באות יא) - פאַרוואָס האָט מען געזאָגט [דבר התלוי בבחירה], פאַרוואָס זאָגט ער [קח מאתם] וְהָיָה

לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד, [והלא] יָכוֹל כָּל אָדָם לִהְיוֹת כַּמֶּשֶׁה לִּי, [וְאָז] מִמִּילָא בְרוּיָן מִעַן דָּאָךְ נִישְׁט קִיין עֲגָלוֹת, אִיז דָּאָךְ אַלֶּס אַ גְּרוֹיסע קְדוּשָׁה, אִיז דָּאָךְ בִּפְתָּךְ יִשְׁאוּ אַזוי ווי ביי די בְּנֵי קֹהֵת [בַּמִּשְׁכָּן "הָאֹרֶן", שְׁהִיָּה הָאֹרֶן נוֹשָׂא אֶת נוֹשְׂאָיו].

אָבער [לפי האמור נחא, כִּן דַּעַר בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים הָאָט גַּעזָאָגט אַ מִימְרָא "וְהָיוּ לַעֲבֹד" עַל תְּנָאי, אַזוי ווי די גִּמְרָא זָאָגט דָּאָרְטן [לַעֲנִין פֶּרֶשֶׁת יִבְמוֹת וְנַחֲלֹת] (וְכַדְלִיל אוֹת יב-יג).

מב

וּמִכּוּן שְׁפִיר דְּבִיר הַמִּדְרָשׁ, קָח מֵאֵתָם וְגו', זֶה שֶׁאִמְרָה הַכְּתוּב, וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְאוּ [וְלֹא אִמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ, קָח מֵאֵתָם וְגו'], זֶה שֶׁאִמְרָה הַכְּתוּב, דִּי זַעֲלֵבֶע גַּעפִּינֵט מִעַן [בַּהֲפֹסֶק] וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְאוּ, דָּאָס אִיז אוֹיכֶעט נֶאָךְ גַּעוּוֹעַן אַ גְּרוֹיסֶער [סַפֵּק], ס'הָאָט גַּעקָאָנט זיין נִישְׁט אַזוי. וְהָרָאִיָּה עַר הָאָט עַס דָּאָךְ טָאָקע נִיטאַמְאָל גַּעזָאָגט נֶאָךְ פֶּאָר אִידֵן דַּעמָאָלֶטס [בַּתְּחִלַּת הַשָּׁבוּעַ]. אָבער אָף עַל פִּי כִן וְהָיָה [בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי] הָאָט מִעַן שׁוּיִן גַּעזָאָגט, דַּעַר בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים הָאָט אִים [לַמֶּשֶׁה] גַּעזָאָגט דִּי מִימְרָא [בַּדֶּרֶךְ תְּנָאי וְצַד סַפֵּק], ווייל קָמִי שְׁמִיָּא גִלְיָא [שְׁכֵן יִהְיֶה לְבִסּוּף].

אִי דַּעַר "דִּיבּוֹר" אִיז דָּאָךְ מַכְרִיחַ [לְהַבְחִירָה, אָבער] וויבָאָלד דַּעַר דִּיבּוֹר אִיז אויך נֶאָר דֶּרֶךְ [תְּנָאי וְסַפֵּק], ווייל ס'אִיז גַּעזָאָגט גַּעוּוֹאָרֵן [בַּדֶּרֶךְ סַפֵּק], אִפִּילוּ ס'שְׁטִיט "סִתָּם" אִיז עַס בַּלְשׁוֹן סַפֵּק, [אִם יִהְיֶה הַמִּצִּיאוֹת] אויף 'אָזָא' בַּחֲנִינָה.

און אויף דַּעַר [זַעֲלֵבֶער] בַּחֲנִינָה [וְאוּפֵן] אִיז גַּעזָאָגט גַּעוּוֹאָרֵן [אויך] דִּי מִימְרָא [פֶּן קָח מֵאֵתָם] וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד.

מג

אָבער דַּעַר אִמְתָּ אִיז, ווען ס'הֶעט טָאָקע גַּעוּוֹעַן דַּעַר "שְׁלִימוֹת" ביי די אַלֶּע עַנִּינִים, הֶעט דָּאָס אַלֶּס [כָּל הַמִּשְׁכָּן וְכָלִין] גַּעוּוֹעַן גַּעוּוֹעַן [בַּבְּחִינָה] נוֹשָׂא אֶת נוֹשְׂאָיו [וְכַמּוּ שְׁהִיָּה בַּהֲאֹרֶן].

מד

אַזוי ווי לַעֲתִיד ווען ס'וועט קומען דַּעַר בְּנֵי הַמִּקְנֶה, וועט קומען אַלֶּס בְּנוֹי וּמִשְׁכָּל מִן הַשָּׁמַיִם^{לד}.

ווען ס'וועט זיין דַּעַר עוֹלָם הַתִּיקוֹן, וועט זיין אַ הַעֲכַעֵרֶע גַּאֻלָּה ווי ס'אִיז גַּעוּוֹעַן ביי גַּאֻלָּת מִצְרַיִם, אַזוי ווי ס'שְׁטִיט דָּאָךְ אִיבֶּעֶרָאָל, שְׁטִיט דָּאָךְ [אָז] ביי די גַּאֻלָּה הַעֲתִידָה וועט יאָ זיין אַ גַּאֻלָּה "לְדוֹרוֹת", [ווייל] מַעַר קִיין גַּאֻלָּה "לְשַׁעָה" אִיז דָּאָךְ שׁוּיִן נִישְׁטאַ, [ווייל ס'אִיז דָּאָךְ] נֶאָר דִּי צוויי [חֲוֵרְבָנוֹת]. אָבער דָּאָס דִּרִּטֶע, דַּעַר דִּרִּטֶער

^{לד} כַּמְבוֹאֵר בְּרַמְבַּ"ם (תְּשׁוּבָה ה, ב): אַל יַעֲבֹר בַּמִּשְׁכָּן דְּבִר זֶה שֶׁאִמְרָם טַפְשִׁי אוֹמוֹת הָעוֹלָם וְרוּב גּוֹלָמֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִקְבִּי גּוֹזֵר עַל הָאָדָם מִתְּחִלַּת בְּרִייתוֹ לִהְיוֹת צָדִיק אוֹ רָשָׁע. אִין הַדְּבַר כֵּן, אִלָּא כָּל אָדָם רָאוּי לוֹ לִהְיוֹת צָדִיק כַּמֶּשֶׁה רַבִּינוּ, אוֹ רָשָׁע כִּרְבַּעִם וְכו', וְאִין לוֹ מִי שִׁכְפָּהוּ וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו וְלֹא מִי שִׁמּוּשְׁכוּ לֵאחָד מִשְׁנֵי הַדְּרָכִים, אִלָּא הוּא מַעֲצָמוּ וּמַדַּעְתּוֹ נוֹטֶה לֵאזִיז דֶּרֶךְ שִׁירְצָה. הוּא שִׁרְמִיָּהוּ אִמְרָ (אִיכָה ג, לח) מִפִּי עֲלִיזִין לֹא תִצָּא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב, כְּלוּמָר אִין הַבּוֹרָא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לִהְיוֹת טוֹב וְלֹא לִהְיוֹת רָע, וְכִיּוֹן שְׁכֵן הוּא נִמְצָא זֶה הַחוּטָא הוּא הַפֶּסֶד אֶת עֲצָמוּ, וּלְפִיכֵן רָאוּי לוֹ לִבְכוֹת וּלְקוֹנֵן עַל חֲטָאוֹ וְעַל מַה שֶּׁעָשָׂה לְנַפְשׁוֹ וּגְמִלָּה רַעָה, הוּא שְׁכָתוּב אַחֲרָיו (שם, לט) מַה יִּתְּאוּנֵן אֲדָם חֵי וְגו'. וְחֹזֵר וְאָמַר, הוּאֵל וּרְשׁוֹתָנוּ בִּידֵינוּ, וּמַדַּעְתָּנוּ עֲשִׂינוּ כָּל הָרָעוֹת, רָאוּי לָנוּ לְחֹזֵר בַּתְּשׁוּבָה וְלַעֲזוּב רָשָׁעֵנוּ, שֶׁהָרָשׁוֹת עָתָה בִּידֵינוּ, הוּא שְׁכָתוּב אַחֲרָיו (שם, מ) נִחַפְּשָׁה דְרָכֵינוּ וְנִחַקְרָה וְנִשְׁוֹבָה וְגו'.

^{לה} כַּמְבוֹאֵר בְּרַשִׁי וְתוֹסֵפוֹת בְּסוּכָה (דף מא).

בית המקדש זענען די אַלע פסוקים שוין מִתְנַבֵּא דערויף, אַז ווען 'די' גאולה וועט זיין, וועט זיין וְלֹא יִנְתָּשׁוּ עוֹד מֵעַל אֲדָמָתָם (עמוס ט, טו), דאָס וועט זיין אַ גאולה "נצחית"^ל. [נממילא כדין] אַז ס'זאָל זיין אַ גאולה נצחיית ברויך עס צו זיין אויף אַ העכערן אופן [מבגאולת מצרים. שהרי] ווען ס'איז געווען אין מצרים איז עס נאָר געווען אַ גאולה לשעה.

מה

ברכת הקודש

אַבער דער בורא כל עולמים זאָל העלפן טאַקע במהרה, מ'זאָל מיר זוכה זיין צו זיין ביים בנין בית המקדש.
במהרה זאָל מיר זוכה זיין צו זיין פון 'די' [שיזכו לראותה בבנינה].
ס'זאָל זיין יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׁמַח לִבֵּנוּ, בְּמַהֲרָה דִּידָן, מיט די ישועה שלימה, בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

^ל וועיין בס"ג מקץ תשי"ט (לשון קאות יד), ועוד.

